

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.56>

PRAWO ENERGETYCZNE UKRAINY: STRATEGIA PRZEDWOJENNA, TRANSFORMACJA POWOJENNA

Roman Kirin

*doktor nauk prawnych, docent, główny pracownik naukowy
Instytucji państwowej „Instytut Badań Ekonomiczno-Prawnych imienia V. K. Mamutova
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy” (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-0089-4086
kirinrs62@gmail.com*

Sergii Hryshchak

*kandydat nauk prawnych, docent,
dyrektor Dydaktyczno-Naukowego Instytutu Nauk Humanistycznych i Społecznych
Narodowego Uniwersytetu Technicznego „Politechnika Dnieprowska” (Dniepr, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-6302-1322
hryshchak@gmail.com*

Adnotacja. W artykule omówiono główne kierunki strategii przedwojennej i transformacji powojennej prawa energetycznego Ukrainy. Analiza przedwojennych strategii energetycznych Ukrainy (1996–2013) wykazała uwarunkowania ich rozwoju, głównie przez kolejny okres stanu krytycznego lub przedkrytycznego w energetyce. Zidentyfikowano podstawowe oznaki, które określały ich niezgodność z europejskimi i krajowymi wymaganiami dla branży, a także niewystarczającą skuteczność mechanizmów wdrażania. Wyjaśniono aktualny stan krajowego wsparcia prawnego strategicznego rozwoju kompleksu paliwowo-energetycznego Ukrainy na poziomie legislacyjnym i regulacyjnym. Przeprowadzono uogólnienia i ujawniono priorytetowe kierunki transformacji energetycznej Ukrainy w warunkach powojennego ożywienia gospodarczego. Zaproponowano utworzenie systemu źródeł prawa energetycznego na podstawie dwuwymiarowego modelu wielopoziomowego.

Słowa kluczowe: prawo energetyczne, strategia energetyczna, kompleks paliwowo-energetyczny, agresja zbrojna, transformacja powojenna, Kodeks Energetyczny.

ENERGY LEGISLATION OF UKRAINE: PRE-WAR STRATEGY, POST-WAR TRANSFORMATION

Roman Kirin

*Doctor of Law, Associate Professor,
Senior Research Fellow, State Organization V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research
of National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-0089-4086
kirinrs62@gmail.com*

Sergii Hryshchak

*PhD in Law, Associate Professor,
Director of the Educational and Scientific Institute of Humanities and Social Sciences
of Dnipro University of Technology, (Dnipro, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-6302-1322
hryshchak@gmail.com*

Abstract. The article examines the main directions of the pre-war strategy and post-war transformation of the energy legislation of Ukraine. The analysis of the pre-war energy strategies of Ukraine (1996–2013) showed that their development was mainly due to another period of critical or pre-critical state in the energy industry. The fundamental features that determined their non-compliance with European and national requirements for the industry, as well as insufficient effectiveness of implementation mechanisms, were identified. The current state of domestic legal support for the strategic development of the fuel and energy complex of Ukraine at the legislative and sub-legal levels has been clarified. Generalization was carried out and priority directions of energy transformation of Ukraine in the conditions of post-war economic recovery were identified. It is proposed to form a system of sources of energy law based on a two-dimensional multi-level model.

Key words: energy legislation, energy strategy, fuel and energy complex, armed aggression, post-war transformation, Energy Code.

ЕНЕРГЕТИЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ: ДОВОЄННА СТРАТЕГІЯ, ПОВОЄННА ТРАНСФОРМАЦІЯ

Роман Кірін

доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова
Національної академії наук України» (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-0089-4086
kirinrs62@gmail.com

Сергій Грищак

кандидат юридичних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-6302-1322
hryshchak@gmail.com

Анотація. У статті розглянуті основні напрями довоєнної стратегії та повоєнної трансформації енергетичного законодавства України. Аналіз довоєнних енергетичних стратегій України (1996–2013 рр.) показав обумовленість їх розробки, переважно, черговим періодом критичного або передкритичного стану в енергетиці. Виявлено принципові ознаки, які визначили їх невідповідність європейським та національним вимогам до галузі, а також недостатню дієвість механізмів реалізації. З'ясовано сучасний стан вітчизняного правового забезпечення стратегічного розвитку паливно-енергетичного комплексу України на законодавчому та підзаконному рівнях. Проведено узагальнення та виявлено пріоритетні напрями енергетичної трансформації України в умовах повоєнного відновлення економіки. Запропоновано формувати систему джерел енергетичного права на основі двовимірної багаторівневої моделі.

Ключові слова: енергетичне законодавство, енергетична стратегія, паливно-енергетичний комплекс, збройна агресія, повоєнна трансформація, Енергетичний кодекс.

Вступ. Енергетика була і залишається головною стратегічною передумовою розвитку економіки, основою забезпечення усіх видів життєдіяльності суспільства. Тому визначення та реалізація напрямів її розвитку є пріоритетними завданнями у забезпеченні національної безпеки, політичної та енергетичної незалежності, неухильного економічного розвитку. Так свого часу характеризував значення енергетики для економіки країни очільник профільного міністерства. Він зазначав, що паливно-енергетичний комплекс України (далі – ПЕК) або просто енергетика – це галузь економіки, яка охоплює діяльність з розвідування і видобутку, переробки і виробництва, зберігання і транспортування, передачі і розподілу, торгівлі і збуту чи продажу енергетичних продуктів – палива, електричної і теплової енергії (Плачков, 2005). Приєднавшись до Європейського Енергетичного Співтовариства у 2011 р. Україна підтвердила наміри стати частиною європейського енергетичного ринку та побудувати конкурентний ринок із міцними взаємозв'язками з європейськими сусідами. Україні надавалися всі права, надані Договірним Сторонам, і вона має виконувати всі зобов'язання, покладені на Договірні Сторони Договором і всіма Рішеннями та Процедурними актами, прийнятими під час застосування Договору із часу набрання ним чинності, якщо іншого не зазначено в Протоколі, на дату приєднання (Протокол про приєднання, 2010). Для відповідності розділові II Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (The Energy Community, 2006) й пов'язаним з ним додатком, графік передбачав імплементацію таких актів *acquis communautaire* як директиви, регламенти, рішення Комісії, плани імплементації тощо.

Тож, очевидно, що енергетичне законодавство України одним з перших галузей стало на шлях європейської інтеграції, проте мілітарний вплив на окремі регіони з 2014 р. та повномасштабна збройна агресія 2022 р. певною мірою відобразилися не тільки на чинних стратегіях розвитку складових ПЕК, а й на правовому забезпеченні їх подальших перспектив.

Відтак, **мета поданої роботи** полягає у розкритті особливостей довоєнних стратегій та перспектив повоєнної трансформації енергетичного законодавства України.

Основна частина. Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження передбачені наступні завдання: – проведення огляду та аналізу Енергетичних стратегій України 1996–2013 рр.; – визначення сучасного стану правового забезпечення стратегічного розвитку ПЕК України; – узагальнення напрямів енергетичної трансформації України в умовах повоєнного відновлення економіки.

Матеріал і методи досліджень. Методологічну основу роботи становить комплекс загальних та спеціальних наукових методів пізнання, зумовлених темою та метою дослідження. Під час підготовки статті використано такі методи як формально-юридичний, діалектичний, аналізу та синтезу, порівняльно-правовий, за допомогою яких опрацьовані аналітичні матеріали та наукова література, акти законодавства ЄС і нормативно-правові акти України.

Результати та їх обговорення. *Огляд та аналіз Енергетичних стратегій України 1996–2013 рр.* Стан ПЕК України 1996 р. характеризувався, серед іншого, й такими показниками: – країна є енергодефіцитною, яка задовольняє свої потреби в паливно-енергетичних ресурсах (далі – ПЕР) за рахунок власного їх видобутку менш, ніж на 50 %; – ефективність використання ПЕР в економіці України та соціальній сфері дуже низька; – енергоемність валового внутрішнього продукту в Україні більш, ніж вдвічі вища за енергоемність промислово розвинутих країн Західної Європи і продовжує зростати.

При цьому, на той час кількість діючих блоків атомних електростанцій репрезентували одну з найбільших ядерно-енергетичних програм у Європі (п'яте місце), а прийняту Концепцію державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю в Україні рішенням парламенту покладено в основу ядерного законодавства – законодавства в галузі використання ядерної енергії та радіаційного захисту України (Про Концепцію державного, 1994).

Для розв'язання проблем розвитку ПЕК та задоволення потреб економіки України у всіх видах палива і енергії парламент прийняв Національну енергетичну програму України до 2010 року (далі – НЕП) (Про Національну енергетичну, 1996), а уряд – комплексні заходи щодо її реалізації (Про Комплексні заходи, 1997), в яких відповідальність за виконання НЕП була покладена на центральні та місцеві органи виконавчої влади.

Окремою постановою Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) прийняв також і Комплексну державну програму енергозбереження (Про Комплексну державну, 1997), де, у тому числі, було визначено, що принципово умовою підвищення енергоефективності є створення такої законодавчої та нормативної бази вимог до енергоспоживаючих технологій, машин та устаткування.

Водночас, іншою урядовою постановою було встановлено, що правову основу забезпечення енергетичної безпеки України становлять Конституція України, закони України, НЕП, Концепція національної безпеки України, Комплексна державна програма енергозбереження, інші програми та нормативно-правові акти щодо пріоритетного розвитку галузей ПЕК, а також міжнародні договори (Про Концепцію діяльності, 1998).

Втім, соціально-економічна ситуація в країні зумовила необхідність внесення змін і доповнень до НЕП, що головним чином торкалися шляхів підвищення видобутку викопних ПЕР (Про заходи, 2000). Наприклад, основні показники Національної програми «Нафта і газ України до 2010 року», схвалені постановою уряду від 17.02.1995 р. № 125 були скореговані наступною постановою у 2001 р. (Про Національну програму, 2001). У тому ж році була затверджена Програма «Українське вугілля» (Про затвердження Програми, 2001), що розроблена з метою підвищення ефективності роботи підприємств вугільної промисловості та досягнення обсягів видобутку вугілля, необхідних для задоволення потреб національної економіки.

Натомість парламент констатував, що прийнята в 1996 р. НЕП не має дійових за сучасних умов механізмів реалізації, зокрема реального фінансового забезпечення. Становище у паливно-енергетичній сфері України близьке до критичного (Про підсумки, 2001). Уряду, серед іншого, було доручено: 1) розробити і затвердити Енергетичну стратегію України до 2030 року (далі – ЕС-2030); 2) розробити і подати на розгляд проєкт НЕП до 2020 року; 3) разом з парламентськими комітетами прискорити розробку проєктів енергетичних законів України.

На наступних парламентських слуханнях 2005 р. було зроблено повідомлення (Парламентські слухання, 2005), згідно із яким розвиток енергетичного законодавства України є одним з пріоритетних завдань. Враховуючи існуючий стан законодавства у ПЕК, розробку та прийняття нових законодавчих актів необхідно здійснювати з урахуванням: – створення єдиного рамкового закону, який повинен передбачити основні засади правового регулювання всієї енергетики (у подальшому такий закон повинен стати основою енергетичного права України); – перенесення правового регулювання на рівень законів та зменшення частки підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні енергетичних відносин тощо (Парламентські слухання, 2005). Однією з миттєвих реакцій Верховної Ради на зазначені проблеми стало прийняття закону з відповідним чином визначеною метою (Про заходи, 2005). Лише у 2006 р. уряд нарешті схвалює довгоочікувану ЕС-2030 (ред. 2006), мета якої була визначена як створення умов для інтенсивного розвитку економіки і підвищення рівня життя населення країни (Про схвалення Енергетичної стратегії, 2006).

Водночас у законі, прийнятому того ж року, містився припис, згідно із яким до складу ПЕК в особливий період входять підприємства, установи та організації незалежно від форми власності: 1) електроенергетичного; 2) ядерно-промислового; 3) вугільно-промислового; 4) нафтогазового комплексів. Хоча власне поняття «особливий період» у цьому законі не було розкрито (Про функціонування, 2006). В цей же період уряд звернув увагу й на окремі складові енергетичного законодавства. Так, принципи реалізації державної політики щодо функціонування газотранспортної системи України, підтримання її в належному технічному стані та забезпечення надійності функціонування визначалися у нафтогазовому та транспортному законодавстві (Про схвалення Концепції, 2009).

На думку енергетичного експерта Г. Рябцева одна з основних проблем ЕС-2030 (ред. 2006), полягала в тому, що документ запізнився в часі, адже розроблену в 2001 р., прийняли тільки в 2006 р., а за цей період відбулися дуже серйозні зміни на енергетичних ринках. По-перше, пройшла приватизація основних інфраструктурних об'єктів. Намагання держави управляти енергетичними об'єктами було неможливо тому, що більшість підприємств енергетики на момент прийняття документу були вже приватизовані. По-друге, Стратегія готувалася без урахування наявності у держави ресурсів для її реалізації – фінансових, організаційних, інформаційних, людських тощо (Білозерова, 2021).

Тож, у 2013 р. ЕС-2030 (ред. 2006) була переглянута (оновлена) і схвалена у новій редакції, де ПЕК розглядався вже як сукупність секторів економіки, до якої входять суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана з розвідкою, видобутком, переробкою, виробництвом, зберіганням, транспортуванням, передачею, розподілом, торгівлею, збутом або продажем і використанням енергетичних продуктів (енергоносіїв) (Про схвалення, 2013).

Більше того, Україна уклала угоду ЄС, що представлений Європейською Комісією про фінансування програми реалізації ЕС-2030 (ред. 2013), конкретні цілі якої щодо підтримки секторальної політики є такими: – зменшення забруднення навколишнього середовища, що пов'язано з електроенергетичною галуззю і, зокрема, прогрес стосовно реалізації Директиви щодо великих спалювальних установок (2001/80/ЄС); – підвищення енергетичної безпеки шляхом створення системи запасів нафти і нафтопродуктів тощо (Угода про фінансування, 2013).

Втім анексія Криму, військові дії внаслідок збройної агресії РФ на сході України, безпекові виклики, зміна економічних партнерів та ринків енергоносіїв сформували нові завдання для української енергетики (Білозерова, 2021). Набравши чинність 29.01.2014 р. ЕС-2030 (ред. 2013) втратила її 18.08.2017 р. з прийняттям ЕС-2035 (ред. 2017).

Отже, огляд і аналіз національних енергетичних стратегій і планів 1996–2013 рр. засвідчив, що необхідність їх розробки була обумовлена, переважно, черговим періодом критичного або передкритичного стану в енергетиці. До принципів ознак, які визначили їх невідповідність європейським та національним вимогам до галузі, а також недостатню дієвість механізмів реалізації слід віднести такі: – правові; – техніко-технологічні; – управлінські; – господарські; – фінансові; – інвестиційні; – інноваційні; – екологічні; – геолого-мінералогічні; – житлово-господарські; – громадські.

Для порівняння слід зазначити, що європейська ЕС-2020 визначала пріоритети ЄС на 2010–2020 рр., відомі як цілі «20-20-20»: – зменшення викидів парникових газів щонайменше на 20 %; – збільшення частки відновлювальної енергії в енергетичному балансі ЄС щонайменше до 20 %; – підвищення енергоефективності щонайменше на 20 %. Стратегією «Енергія 2020» щодо конкурентоспроможної, стійкої та безпечної енергетики було встановлено цілі, які б допомогли ЄС боротися зі зміною клімату та забрудненням повітря, а також зменшити залежність від іноземного викопного палива, зберігаючи енергію доступною для споживачів і підприємств (A new Energy Strategy, 2011).

Сучасний стан правового забезпечення стратегічного розвитку ПЕК України. З початком російсько-української війни, яка безпосередньо вплинула й на стан ПЕК країни, Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБО) прийняла декілька енергозначущих рішень, в яких йшлося зокрема про: – актуалізацію положень ЕС-2030 (ред. 2013) з метою забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України щодо розвитку відновлювальних джерел енергії, а також з урахуванням загроз енергетичній безпеці, пов'язаних із тимчасовою окупацією території Криму та міста Севастополя внаслідок збройної агресії РФ (Про стан забезпечення, 2014-1); – невідкладне вжиття відповідно до компетенції заходів щодо переведення в установленому порядку всіх категорій споживачів на облік теплової енергії та природного газу з використанням приладів комерційного обліку, а також оптимізації норм споживання природного газу тощо (Про стан забезпечення, 2014-2).

Один із законопроектів енергетичного законодавства цього періоду, містить визначення поняття «особливий період у ПЕК» як період функціонування ПЕК в умовах обмеження та/або припинення постачання енергоносіїв (енергозабезпечення) на територію України, а також в інших випадках, визначених законом (Проект Закону, 2014). І хоча цей проект закону й досі залишається в статусі такого, що прийнятий в першому читанні (04.07.2014 р.), слід відмітити, по-перше, розроблявся він виходячи з Указу Президента України (Про рішення, 2014). По-друге, не дивлячись на те, що власне текст рішення РНБО є таємним і не підлягає опублікуванню, з назви указу очевидно, що він стосується й роботи ПЕК в особливий період, тобто в період подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України. По-третє, вказане визначення особливого періоду є не тільки досить вузьким, а й таким, що породжує колізію з військовим законодавством, а саме – із Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (Про мобілізаційну підготовку, 1993). На цьому тлі уряд продовжував отримувати кошти від ЄС для фінансування реалізації ЕС-2030 (ред. 2013) (Питання виконання Угоди, 2016), яка практично ґрунтувалася на традиційних енергогенеруючих об'єктах, не маючи перспектив розвитку сектору відновлюваної енергетики та не враховуючи міжнародні зобов'язання щодо скорочення викидів парникових газів.

Нарешті, 18.08.2017 р. була прийнята, а 08.09.2017 р. набрала чинність ЕС-2035 (ред. 2017) (Про схвалення Енергетичної стратегії, 2017), в якій передбачалося, що до 2025 р. здебільшого буде: 1) завершено реформування енергетичного комплексу України; 2) досягнуто першочергових цільових показників з безпеки та енергоефективності; 3) забезпечено його інноваційне оновлення та інтеграцію з енергетичним сектором ЄС.

Досягнення стратегічних цілей передбачалося поетапно. Так, урядовою постановою був затверджений план заходів з реалізації етапу «Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)» ЕС-2035 (ред. 2017), а Міністерству енергетики разом із заінтересованими центральними органами виконавчої влади було доручено подати КМУ проекти планів заходів з реалізації її етапів: – до 1 грудня 2020 р. «Оптимізація та інноваційний розвиток енергетичної інфраструктури (до 2025 року)»; – до 1 грудня 2025 р. «Забезпечення сталого розвитку (до 2035 року)» (Про затвердження плану, 2018). При цьому, цікавим фактом є те, що уряд уклав

додаткову угоду про фінансування програми підтримки реалізації ЕС-2030 (ред. 2013) вже після прийняття ЕС-2035 (ред. 2017) (Про підписання Додаткової угоди, 2018).

Також слід відмітити, що сучасний етап розвитку енергетичного законодавства України (2014–2022 рр.) був плідним в плані розвитку та оновлення правового забезпечення стратегічного розвитку ПЕК України, що визначається сукупністю його нормативно-правових актів, які регулюють наступні основні групи енергетичних відносин: а) на законодавчому рівні: – ринок електричної енергії; – енергоефективність; – дерегуляція в нафтогазовій галузі; – інвестиції в енергомодернізацію; – конкуренція виробництва енергії з альтернативних джерел; – комерційний облік теплової енергії тощо; б) на підзаконному рівні: – скорочення викидів; – енергетична безпека; – стабілізація та розвиток ядерної енергетики (атомно-промислового комплексу); – енергетичне надкористування; – фінансування та забезпечення енергоефективності; – розвиток газодобувної галузі; – державна політика у сфері зміни клімату; – справедлива трансформація вугільних регіонів тощо.

Т. Мусієнко дійшла висновку, згідно із яким у майбутньому, коли чисельність законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів у сфері ПЕК прирівняється до критичного рівня, і коли кодифікація енергетичного законодавства стане невідворотним явищем, буде прийнято енергетичний кодекс, а разом з ним з'явиться і галузь енергетичного законодавства (Мусієнко, 2011). Проте, подібна думка уявляється не достатньо обґрунтованою, адже, наприклад, ще 2003 р. в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України вийшов збірник нормативно-правових актів енергетичного законодавства України обсягом у 731 сторінки, який очевидно засвідчував і появу відповідної галузі законодавства і «критичну» чисельність її актів (Енергетичне законодавство, 2003).

Натомість, цікавою є думка О. Ю. Битяка, який наголошує, що ієрархічний характер самого ПЕК передбачає ієрархічний характер розбудови системи джерел законодавчого регулювання відповідних відносин. У прагматичному сенсі це означає, зокрема, що енергетична законодавча політика має бути розподілена на загальний рівень – енергетичне законодавство, та спеціальний – електроенергетичне, виробництво ядерної енергії, вугільне, нафтогазове законодавство, законодавство про альтернативні джерела енергії. Відтак, слід знову повернутися до пропозиції прийняття на загальноуніверсальному для всієї сфери енергетичних відносин рівні Основ енергетичного законодавства України та на спеціальному рівні низки кодексів, одним з яких має стати Електроенергетичний кодекс України (Битяк, 2010: 119–120). Слушним також є висновок Г. Д. Джумагельдієвої, яка аргументувала, що основними чинниками нівелювання позитивного регулювального впливу є несистемність реформування, відокремлення економічного, екологічного та інноваційного аспектів господарської діяльності, повільний темп реформ, зайва спеціалізація енергетичного законодавства (Джумагельдієва, 2016: 147).

На нашу думку формування системи джерел енергетичного права має відбуватися на основі двовимірної багаторівневої моделі, в якій горизонтальна ланка представлена тріадою блоків: – енергоресурсне законодавство; – законодавство про енергетичну ефективність; – законодавство про енергетичну безпеку. Вертикальна ланка, кожна складова якої на своєму рівні утворює додатково відповідний вид на перетині із горизонтальною ланкою, представлена складовими енергоресурсного законодавства, а саме: – електроенергетичне, ядерне (атомне), вугільне, нафтогазове та законодавство про відновлювальні («зелені») джерела енергії. За такої моделі, наприклад, електроенергетичне законодавство, буде мати три внутрішні складові: 1) електроенергоресурсне законодавство; 2) законодавство про електроенергетичну ефективність; 3) законодавство про електроенергетичну безпеку.

Енергетична трансформація України в умовах повоєнного відновлення економіки: правові аспекти. У січні 2014 р. Європейська комісія ухвалила нову «кліматично-енергетичну структуру». Цей законодавчий «пакет» спрямований на встановлення комунікаційної або кліматичної та енергетичної політики ЄС на період 2020–2030 рр., щоб, серед іншого, досягти просування до економіки з низьким вмістом вуглецю. ЕС ЄС-2030 (ред. 2014) (European Commission, 2013), передбачає такі завдання: – встановити ціль скорочення викидів парникових газів для внутрішніх викидів ЄС на 40 % у 2030 р. відносно викидів у 1990 р. (43 % скорочення викидів у секторі ETS); – реформувати схеми торгівлі викидами ЄС для включення резерву стабільності ринку; – забезпечити прозорий та динамічний процес управління для досягнення цілей Енергетичного Співтовариства, а саме щонайменше: 32 % цільової частки відновлюваної енергії, як встановлено Директивою про відновлювану енергію (The Renewable Energy Directive 2009/28/EC) (Renewable energy, 2009); 32,5 % мають покращити енергоефективність, як це встановлено Директивою про енергоефективність (The Energy Efficiency Directive 2012/27/EU) (Energy efficiency, 2012).

З аналізу повідомлення А. Геруса, в аспекті реалізації Плану повоєнного відновлення України, можна дійти таких висновків: 1) імплементація європейського енергетичного законодавства; 2) орієнтація на зелену енергетику; 3) побудова конкурентного та прозорого енергетичного ринку; 4) зменшення енергетичної залежності; 5) модернізація енергетичного сектору України за допомогою ЄС (Україна має імплементувати, 2022).

Крім того, як зазначають інші автори, сучасні виклики, у тому числі і в енергетичній сфері, вимагають корекції діяльності ЄС та НАТО з тим, щоб забезпечити стан безпеки у галузях, що істотно впливають на рівень обороноздатності держав-членів. У зв'язку з чим відбувається трансформація політики безпеки міжнародних організацій, яка передбачає переорієнтацію (або доповнення) їх цілей діяльності, розширення набору методів, напрацювання відповідної правової регламентації (Кононенко, 2021: 313).

Наразі Європейська комісія визначила такі основні теми в сфері енергетики: 1) енергоефективність; 2) відновлювальна енергетика; 3) енергетичні стратегії; 4) ринки та споживачі; 5) інфраструктура; 6) нафта, газ, вугілля; 7) дослідження та технології; 8) інтеграція енергетичних систем; 9) ядерна (атомна) енергетика; 10) міжнародна співпраця; 11) енергетична безпека; 12) фінансування (European Commission).

Враховуючи обраний напрямок дослідження особливу увагу з наведених вище привертає розділ «Енергетичні стратегії». Результати узагальнення його пріоритетів можна представити, а отже і врахувати в процесі енергетичної трансформації України в умовах повоєнного відновлення економіки, наступним чином: – Попередні енергетичні стратегії (*Previous energy strategies*); – Стратегія зовнішньої участі ЄС у сфері енергетики (*Strategy for an EU external energy engagement*); – Довгострокова стратегія 2050 (*2050 Long-term strategy*); – Енергетичний союз (*Energy union*); – Пакет «Чиста енергія для всіх європейців» (*Clean energy for all Europeans package*); – Національні енергетичні та кліматичні плани (*National energy and climate plans, NECPs*); – Платформа рівності для енергетичного сектору (*Equality platform for the energy sector*); – Тиждень сталої енергії ЄС (*EU Sustainable Energy Week, EUSEW*); – День енергетики ЄС (*EU Energy Day*); – Цілі до 2030 р. (*2030 targets*); – Кліматична та енергетична основа (*Climate and energy framework*); – Європейська зелена угода (курс) (*European Green Deal*); – Енергетична дорожня карта 2050 (*Energy Roadmap 2050*) (*Energy strategy*).

Саме ці документи, ініціативи та інструменти ЄС мають виступати ідеологічною основою майбутньої редакції ЄС 2050 (ред. 2022–2023) зокрема та повоєнної трансформації енергетичного законодавства України в цілому.

Висновки. Таким чином, за підсумками проведеного дослідження за обраною темою, можна сформулювати наступні результати вирішення визначеної проблеми.

1. Розглянуто довоєнні енергетичні стратегії України (1996–2013 рр.), необхідність розробки яких була обумовлена, переважно, черговим періодом критичного або передкритичного стану в енергетиці. До принципних ознак, які визначили їх невідповідність європейським та національним вимогам до галузі, а також недостатню дієвість механізмів реалізації слід віднести такі: – правові; – техніко-технологічні; – управлінські; – господарські; – фінансові; – інвестиційні; – інноваційні; – екологічні; – геолого-мінералогічні; – житлово-господарські; – громадські.

2. З'ясовано, що сучасний стан правового забезпечення стратегічного розвитку ПЕК України визначається сукупністю нормативно-правових актів енергетичного законодавства, які регулюють наступні основні групи енергетичних відносин: а) на законодавчому рівні: – ринок електричної енергії; – енергоефективність; – дерегуляція в нафтогазовій галузі; – інвестиції в енергомодернізацію; – конкуренція виробництва енергії з альтернативних джерел; – комерційний облік теплової енергії тощо; б) на підзаконному рівні: – скорочення викидів; – енергетична безпека; – стабілізація та розвиток ядерної енергетики (атомно-промислового комплексу); – енергетичне надкористування; – фінансування та забезпечення енергоефективності; – розвиток газовидобувної галузі; – державна політика у сфері зміни клімату; – справедлива трансформація вугільних регіонів тощо.

3. Проведено узагальнення напрямів енергетичної трансформації України в умовах повоєнного відновлення економіки, серед яких пріоритетними пропонується визнати наступні: – попередні енергетичні стратегії; – стратегія зовнішньої участі ЄС в енергетичній сфері; – довгострокова стратегія 2050; – Цілі до 2030 р.; – Енергетична стратегія 2030; – Європейська зелена угода (курс); – Енергетична дорожня карта 2050; – Енергетичний союз; – Пакет «Чиста енергія для всіх європейців»; – Національні енергетичні та кліматичні плани; – Платформа рівності для енергетичного сектору; – Тиждень сталої енергії ЄС; – День енергетики ЄС. Саме ці документи, ініціативи та інструменти ЄС мають виступати ідеологічною основою майбутньої редакції ЄС 2050 (ред. 2022–2023) зокрема та повоєнної трансформації енергетичного законодавства України в цілому.

4. Запропоновано формувати систему джерел енергетичного права на основі двовимірної багаторівневої моделі, в якій горизонтальна ланка представлена тріадою блоків: – енергоресурсне законодавство; – законодавство про енергетичну ефективність; – законодавство про енергетичну безпеку; а вертикальна ланка, кожна складова якої на своєму рівні утворює додатково відповідний вид на перетині із горизонтальною ланкою, представлена складовими енергоресурсного законодавства, а саме: – електроенергетичне, ядерне (атомне), вугільне, нафтогазове та законодавство про відновлювальні («зелені») джерела енергії.

Напрямки подальших досліджень мають бути зосереджені, у тому числі, на питаннях кодифікації енергетичного законодавства, яка б передбачала розробку та прийняття єдиного кодифікованого акту у формі Енергетичного кодексу України, побудованого на засадах європейської «зеленої» енергетичної трансформації та потребах національної економіки, а також детальний аналіз європейських енергетичних документів та інструментів з метою визначення пріоритетності й спроможності їх імплементації.

Список використаних джерел:

1. A new Energy Strategy for Europe 2011–2020. Official Journal of the European Union. 3.4.2012/C 99 E/64.
2. Білозерова Л. Третя за 20 років: чого не вистачає українським енергостратегіям? 27.09.2021. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/tretia-na-pidkhodi-choho-ne-vystachaie-ukrainskym-enerhostrategiiam> (дата звернення: 31.07.2022).
3. Битяк О. Ю. Систематизація законодавства України у сфері електроенергетичних відносин / О. Ю. Битяк // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. 2010. № 3. – С. 113–120.

4. Джумагельдієва Г. Д. Історико-правові передумови деструкції регульовального впливу енергетичного законодавства України / Г. Д. Джумагельдієва // Економіка та право. – 2016. – № 3. – С. 147–153.
5. Енергетичне законодавство : зб. нормативно-правових актів / упоряд. В. П. Нагребельний [та ін.]; заг. ред. Ю. С. Шемшученко, В. П. Нагребельний. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, у 2-х томах. 2003. Т. 1: Збірник нормативно-правових актів України – 731 с.; Т. 2: Збірник правових актів Європейського Союзу – 289 с.
6. European Commission (2013). Green Paper, A 2030 Framework for Climate and Energy Policies, COM (2013) 169 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52013DC0169> (дата звернення: 03.08.2022).
7. Energy efficiency directive. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficiency-targets-directive-and-rules/energy-efficiency-directive_en (дата звернення: 03.08.2022).
8. European Commission. Energy. Topics. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics_en (дата звернення: 03.08.2022).
9. Energy strategy. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy_en (дата звернення: 03.08.2022).
10. Кононенко В. П., Новікова Л. В., Харченко І. М. Трансформація політики міжнародних організацій ЄС та НАТО з метою забезпечення енергетичної безпеки держав-членів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія «Право». 2021. Випуск 67. – С. 313–318. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.59>
11. Мусієнко Т. До питання співвідношення енергетичного права та енергетичного законодавства України / Т. Мусієнко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. 2011. № 1. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2011/1/27.pdf> (дата звернення: 03.08.2022).
12. Парламентські слухання 15 червня 2005 року : «Перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України». URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/5472.html (дата звернення: 31.07.2022).
13. Питання виконання Угоди про фінансування програми «Продовження підтримки реалізації Енергетичної стратегії України» : постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1064. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1064-2016-p#Text> (дата звернення: 01.08.2022).
14. Плачков І. В. Перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України. 16.06.2005. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=97023 (дата звернення: 31.07.2022).
15. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства : міжнародний договір від 24.09.2010 (ратифіковано Законом України № 2787-VI від 15.12.2010 р.). Офіційний вісник України. 2011, № 32 / № 1, 2011.
16. Про Концепцію державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю в Україні : Постанова Верховної Ради України від 25 січня 1994 р. № 3871-XII // Відомості Верховної Ради України, 1994. № 18.
17. Про Національну енергетичну програму України до 2010 року : постанова Верховної Ради України від 15 травня 1996 р. № 191/96-ВР // Голос України від 30.05.1996.
18. Про Комплексні заходи щодо реалізації Національної енергетичної програми України до 2010 року : постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 1997 р. № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-97-p#Text> (дата звернення: 31.07.2022).
19. Про Комплексну державну програму енергозбереження України : постанова Кабінету Міністрів України від 5 лютого 1997 р. № 148 // Офіційний вісник України, 1997. № 6.
20. Про Концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 р. № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48-98-p#Text> (дата звернення: 31.07.2022).
21. Про заходи щодо подальшої реалізації Національної енергетичної програми України до 2010 року : постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2000 р. № 1757 // Офіційний вісник України, 2000. № 48.
22. Про Національну програму «Нафта і газ України до 2010 року» : постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2001 р. № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/665-2001-p#Text> (дата звернення: 31.07.2022).
23. Про затвердження Програми «Українське вугілля» : постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2001 р. № 1205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1205-2001-p#Text> (дата звернення: 31.07.2022).
24. Про підсумки парламентських слухань «Енергетична стратегія України на період до 2030 року» : постанова Верховної Ради України від 24 травня 2001 р. / № 2455-III // Голос України, 2001. № 103.
25. Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2711-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2711-15#Text> (дата звернення: 31.07.2022).
26. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 145-р (розпорядження втратило чинність на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України № 1071-р від 24.07.2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-p#Text> (дата звернення: 31.07.2022).
27. Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період : Закон України від 2 листопада 2006 р. № 307-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-16#Text> (дата звернення: 31.07.2022).
28. Про схвалення Концепції розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009–2015 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. № 1417-р // Офіційний вісник України, 2009. № 93.
29. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071-р (розпорядження втратило чинність на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України № 605-р від 18.08.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2013-p#Text> (дата звернення: 31.07.2022).

30. Про стан забезпечення енергетичної безпеки у зв'язку з ситуацією щодо постачання природного газу в Україну : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 р. (рішення введено в дію Указом Президента України № 448/2014 від 01.05.2014 р., рішення втратило чинність на підставі Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.12.2019 р.) // Офіційний вісник України, 2014. № 37.
31. Про стан забезпечення енергетичної безпеки держави та невідкладні заходи щодо сталого проведення опалювального сезону 2014/15 року : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 р. (рішення введено в дію Указом Президента України № 876/2014 від 14.11.2014 р., рішення втратило чинність на підставі Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.12.2019 р.) // Офіційний вісник України, 2014. № 93.
32. Проект Закону про особливий період у паливно-енергетичному комплексі № 4117а від 18.06.2014. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51387 (дата звернення: 01.08.2022).
33. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» : Указ Президента України від 14.04.2014 р. № 405/2014 // Офіційний вісник Президента України, 2014. № 14.
34. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 01.08.2022).
35. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р // Урядовий кур'єр від 08.09.2017 – № 167.
36. Про затвердження плану заходів з реалізації етапу «Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)» Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 497-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2018-r#Text> (дата звернення: 03.08.2022).
37. Про підписання Додаткової угоди № 2 між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, про внесення змін до Угоди про фінансування програми «Продовження підтримки реалізації Енергетичної стратегії України» від 20 грудня 2013 року (ENPI/2012/023-677) : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 р. № 826-р // Урядовий кур'єр, 2018. № 213.
38. Renewable energy directive. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-directive_en (дата звернення: 03.08.2022).
39. The Energy Community Treaty. Official Journal of the European Union. 20.7.2006/ L 198/18/
40. Угода про фінансування програми «Продовження підтримки реалізації Енергетичної стратегії України» : двостороння угода від 20.12.2013 р. // Офіційний вісник України, 2014. № 39.
41. «Україна має імплементувати енергетичне законодавство ЄС та орієнтуватись на європейський зелений курс» – Голова Комітету з питань енергетики та житлово-комунальних послуг Андрій Герус. 05.07.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/225044.html> (дата звернення: 03.08.2022).

References:

1. A new Energy Strategy for Europe 2011–2020. *Official Journal of the European Union*. 3.4.2012/C 99 E/64.
2. Bilozeroва, L. (2021). Tretya za 20 rokov: chogo ne vistachae ukrayinskim energostrategiyam? [The third in 20 years: what is missing from Ukrainian energy strategies?]. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/tretia-na-pidkhodi-choho-ne-vystachae-ukrayinskym-enerhostrategiyam> [in Ukrainian]
3. Bityak, O. Yu. (2010). Sistematizatsiya zakonodavstva Ukrayini u sferi elektroenergetichnih vidnosin [Systematization of Ukrainian legislation in the field of electrical energy relations]. *Visnik Natsionalnoyi yuridichnoyi akademiyi Ukrayini im. Yaroslava Mudrogo*. № 3. 113–120. [in Ukrainian]
4. Dzhumageldieva, G. D. (2016). Istoriko-pravovi peredumovi destruktivnoyi regulyuvannogo vplivu energetichnogo zakonodavstva Ukrayini [Historical and Legal Preconditions of Destruction Effect of the Energy Regulatory Law of Ukraine]. *Ekonomika ta pravo*. № 3. 147–153. [in Ukrainian]
5. Energetichne zakonodavstvo [Energy legislation] : zb. normativno-pravovih aktiv / uporyad. V. P. Nagrebelniy [ta in.]; zag. red. Yu. S. Shemshuchenko, V. P. Nagrebelniy. – K. : Institut derzhavi i prava im. V. M. Koretskogo NAN Ukrayini, u 2-h tomah. 2003. T. 1: *Zbirnik normativno-pravovih aktiv Ukrayini – 731 s.*; T. 2: *Zbirnik pravovih aktiv Evropeyskogo Soyuzu – 289 s.* [in Ukrainian]
6. European Commission (2013), Green Paper, A 2030 Framework for Climate and Energy Policies, COM (2013) 169 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52013DC0169>
7. Energy efficiency directive. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficiency-targets-directive-and-rules/energy-efficiency-directive_en
8. European Commission. Energy. Topics. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics_en
9. Energy strategy. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy_en
10. Kononenko, V. P., Novikova, L. V., Harchenko, I. M. (2021). Transformatsiya politiki mizhnarodnih organizatsiy ES ta NATO z metoyu zabezpechennya energetichnoyi bezpeki derzhav-chleniv [Transformation of the policy of the EU and NATO international organizations in order to ensure the energy security of the member states]. *Naukoviy visnik Uzhgorodskogo Natsionalnogo Universitetu, Seriya "Pravo"*. Vipusk 67. 313–318. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.59> [in Ukrainian]
11. Musienko, T. (2011). Do pitannya spivvidnoshennya energetichnogo prava ta energetichnogo zakonodavstva Ukrayini [To the question of the relationship between energy law and energy legislation of Ukraine]. *Visnik Natsionalnogo*

- tehnichnogo universitetu Ukraini "Kiyivskiy politehnicniy Institut". Politologiya. Sotsiologiya. Pravo. № 1.* URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2011/1/27.pdf> [in Ukrainian]
12. Parlamentski sluhannya 15 chervnya 2005 roku: "Perspektivi rozvitku palivno-energetichnogo kompleksu Ukraini" [Parliamentary hearings on June 15, 2005: "Prospects for the development of the fuel and energy complex of Ukraine"]. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/5472.html [in Ukrainian]
 13. Pitannya vikonannya Ugodi pro finansuvannya programi "Prodovzhennya pidtrimki realizatsiyi Energetichnoyi strategiyi Ukraini" [The issue of the implementation of the Agreement on the financing of the program "Continuation of support for the implementation of the Energy Strategy of Ukraine"] : postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 28.12.2016 № 1064. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1064-2016-p#Text> [in Ukrainian]
 14. Plachkov, I. V. Perspektivi rozvitku palivno-energetichnogo kompleksu Ukraini. [Prospects for the development of the fuel and energy complex of Ukraine]. 16.06.2005. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=97023 [in Ukrainian]
 15. Protokol pro priednannya Ukraini do Dogovoru pro zasnuvannya Energetichnogo Spivtovaristva [Protocol on the accession of Ukraine to the Treaty on the Establishment of the Energy Community] : mizhnarodniy dogovor vid 24.09.2010 (ratifikovano Zakonom Ukraini № 2787-VI vid 15.12.2010). *Ofitsiyinyi visnik Ukraini*. 2011, № 32 / № 1, 2011. [in Ukrainian]
 16. Pro Kontseptsyu derzhavnogo reguluvannya bezpeki ta upravlinnya yadernoyu galuzzyu v Ukraini [About the Concept of State Regulation of Safety and Management of the Nuclear Industry in Ukraine] : Postanova Verhovnoyi Radi Ukraini vid 25.01.1994 № 3871-XII. *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukraini*, 1994. № 18. [in Ukrainian]
 17. Pro Natsionalnu energetichnu programu Ukraini do 2010 roku [About the National Energy Program of Ukraine until 2010] : postanova Verhovnoyi Radi Ukraini vid 15.05.1996 № 191/96-VR. *Golos Ukraini* vid 30.05.1996. [in Ukrainian]
 18. Pro Kompleksni zahodi schodo realizatsiyi Natsionalnoyi energetichnoyi programi Ukraini do 2010 roku [About Comprehensive measures for the implementation of the National Energy Program of Ukraine until 2010] : postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 10.07.1997 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-97-p#Text> [in Ukrainian]
 19. Pro Kompleksnu derzhavnu programu energozberezhennya Ukraini [About the Comprehensive State Energy Saving Program of Ukraine] : postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 5.02.1997 № 148. *Ofitsiyinyi visnik Ukraini*, 1997. № 6. [in Ukrainian]
 20. Pro Kontseptsiyu diyalnostI organiv vikonavchoyi vladi u zabezpechenni energetichnoyi bezpeki Ukraini [About the Concept of the activities of the executive authorities in ensuring the energy security of Ukraine]: postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 19.01.1998 № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48-98-p#Text> [in Ukrainian]
 21. Pro zahodi schodo podalshoyi realizatsiyi Natsionalnoyi energetichnoyi programi Ukraini do 2010 roku [On measures for the further implementation of the National Energy Program of Ukraine until 2010] : postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 29.11.2000 № 1757. *Ofitsiyinyi visnik Ukraini*, 2000. № 48. [in Ukrainian]
 22. Natsionalnu programu "Nafta i gaz Ukraini do 2010 roku" [About the National Program "Oil and Gas of Ukraine until 2010"] : postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 21.06.2001 № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/665-2001-p#Text> [in Ukrainian]
 23. Pro zatverdzhennya Programi "Ukrayinske vugillya" [About the approval of the "Ukrainian Coal" Program] : postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 19.09.2001 № 1205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1205-2001-p#Text> [in Ukrainian]
 24. Pro pidsumki parlamentskih sluhan "Energetichna strategiya Ukraini na period do 2030 roku" [About the results of the parliamentary hearings "Energy Strategy of Ukraine for the period until 2030"] : postanova Verhovnoyi Radi Ukraini vid 24.05.2001 № 2455-III. *Golos Ukraini*, 2001. № 103. [in Ukrainian]
 25. Pro zahodi, spryamovani na zabezpechennya stalogo funktsionuvannya pidpriemstv palivno-energetichnogo kompleksu [About measures aimed at ensuring the sustainable functioning of enterprises of the fuel and energy complex] : Zakon Ukraini vid 23.06.2005 № 2711-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2711-15#Text> [in Ukrainian]
 26. Pro shvalennya Energetichnoyi strategiyi Ukraini na period do 2030 roku [On the approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2030] : rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukraini vid 15.03.2006 № 145-r. (rozporядzhennya vtratile chinnist na pidstavi rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukraini № 1071-r vid 24.07.2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-r#Text> [in Ukrainian]
 27. Pro funktsionuvannya palivno-energetichnogo kompleksu v osobliviy period [About the functioning of the fuel and energy complex in a special period] : Zakon Ukraini vid 2.11.2006 № 307-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-16#Text> [in Ukrainian]
 28. Pro shvalennya Kontseptsiyi rozvitku, modernizatsiyi i pereosnaschennya gazotransportnoyi sistemi Ukraini na 2009–2015 roki [On the approval of the Concept of development, modernization and re-equipment of the gas transportation system of Ukraine for 2009–2015] : rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukraini vid 21.10.2009 № 1417-r. *Ofitsiyinyi visnik Ukraini*, 2009. № 93. [in Ukrainian]
 29. Pro shvalennya Energetichnoyi strategiyi Ukraini na period do 2030 roku [On the approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2030] : rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukraini vid 24.07.2013 № 1071-r. (rozporядzhennya vtratile chinnist na pidstavi rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukraini № 605-r vid 18.08.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2013-r#Text> [in Ukrainian]
 30. Pro stan zabezpechennya energetichnoyi bezpeki u zv'yazku z situatsieyu schodo postachannya prirodnogo gazu v Ukraini [About the state of ensuring energy security in connection with the situation regarding the supply of natural gas to Ukraine] : rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukraini vid 28.04.2014 (rishennya vvedeno v diyu Ukazom

- Prezidenta Ukrayini № 448/2014 vId 01.05.2014, rishennya vtratile chinnist na pidstavi Rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 02.12.2019). *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*, 2014. № 37. [in Ukrainian]
31. Pro stan zabezpechennya energetichnoyi bezpeki derzhavi ta nevidkladni zahodi schodo stalogo provedennya opalyvalnogo sezonu 2014/15 roku [On the state of ensuring the energy security of the state and urgent measures for the sustainable conduct of the heating season of 2014/15] : rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 4.11.2014 (rishennya vvedeno v diyu Ukazom Prezidenta Ukrayini № 876/2014 vid 14.11.2014, rishennya vtratile chinnist na pidstavi Rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 02.12.2019). *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*, 2014. № 93. [in Ukrainian]
 32. Proekt Zakonu pro osobliviy period u palivno-energetichnomu kompleksi [Draft Law on a special period in the fuel and energy complex] № 4117a vid 18.06.2014. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51387 [in Ukrainian]
 33. Pro rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 13 kvitnya 2014 roku “Pro nevidkladni zahodi schodo podolannya teroristichnoyi zagrozi i zberezhenya teritorialnoyi tsilivosti Ukrayini” [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated April 13, 2014 “On urgent measures to overcome the terrorist threat and preserve the territorial integrity of Ukraine”] : Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 14.04.2014 № 405/2014. *Ofitsiyinyi visnik Prezidenta Ukrayini*, 2014. № 14. [in Ukrainian]
 34. Pro mobilizatsiyu pidgotovku ta mobilizatsiyu [About mobilization training and mobilization] : Zakon Ukrayini vid 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> [in Ukrainian]
 35. Pro shvalennya Energetichnoyi strategiyi Ukrayini na period do 2035 roku “Bezpeka, energoefektivnist, konkurentospromozhnist” [On the approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period until 2035 “Safety, energy efficiency, competitiveness”] : rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 18.08.2017 № 605-r. *Uryadoviy kur'er*. 2017. № 167. [in Ukrainian]
 36. Pro zatverdzhennya planu zahodiv z realizatsiyi etapu “Reformuvannya energetichnogo sektoru (do 2020 roku)” Energetichnoyi strategiyi Ukrayini na period do 2035 roku “Bezpeka, energoefektivnist, konkurentospromozhnist” [On the approval of the plan of measures for the implementation of the “Energy sector reform (until 2020)” stage of the Energy Strategy of Ukraine for the period until 2035 “Security, energy efficiency, competitiveness”] : rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 6.06.2018 № 497-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2018-r#Text> [in Ukrainian]
 37. Pro pidpisannya Dodatkovoyi ugodi № 2 mizh Uryadom Ukrayini ta Evropeyskoyu Komisieyu, scho die vid imeni Evropeyskogo Soyuzu, pro vnesennya zmin do Ugodi pro finansuvannya programi “Prodovzhennya pidtrimki realizatsiyi Energetichnoyi strategiyi Ukrayini” vid 20 grudnya 2013 roku (ENPI/2012/023-677) [On the signing of Additional Agreement No. 2 between the Government of Ukraine and the European Commission, acting on behalf of the European Union, on amendments to the Agreement on financing the program “Continuation of support for the implementation of the Energy Strategy of Ukraine” dated December 20, 2013 (ENPI/2012/023-677)] : rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 7.11.2018 № 826-r. *Uryadoviy kur'er*, 2018. № 213. [in Ukrainian]
 38. The Energy Community Treaty. *Official Journal of the European Union*. 20.7.2006/ L 198/18/.
 39. Renewable energy directive. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-directive_en
 40. Ugoda pro finansuvannya programi “Prodovzhennya pidtrimki realizatsiyi Energetichnoyi strategiyi Ukrayini” [Agreement on financing the program “Continuation of support for the implementation of the Energy Strategy of Ukraine”] : dvostoronnya ugoda vid 20.12.2013. *Ofitsiyinyi visnik Ukrayini*, 2014. № 39. [in Ukrainian]
 41. “Ukrayina mae implementuvati energetichne zakonodavstvo ES ta orientuvatis na Evropeyskiy zeleniy kurs” [Ukraine should implement EU energy legislation and focus on the European green course] – Golova Komitetu z pitan energetiki ta zhitlovo-komunalnih poslug Andriy Gerus. 05.07.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/225044.html> [in Ukrainian]